

Право на правична судска постапка

- Г. Санде Зиков, судија во Апелационен суд Скопје
- Г. Ристо Бојаџиски, јавен обвинител на Основно јавно обвинителство Штип

Член 6 став 1 ЕКЧП – граѓански аспект

1. При утврдување на граѓанските права и обврски..., секој има право на правично и јавно судско рочиште во разумен рок пред независен и непристрасен со закон воспоставен суд. Пресудата се изрекува јавно, а новинарите и публиката можат да бидат исклучени за време на целата постапка во интерес на моралот, јавниот ред или националната безбедност во едно демократско општество, кога тоа го наложуваат интересите на малолетник или заштитата на приватниот живот на страните во спорот, или кога тоа судот го смета за неопходно кога публицитетот би можел да им нанесе штета на интересите на правдата.

Член 6 - Применливост

ГРАЃАНСКИ ПРАВА И ОБВРСКИ

- Автономен концепт
- Спор во врска со правата и обврските (граѓански)
- Постоене на спорно право во домашното право
- Суштинска содржина и ефект на правото

Видови на постапки

- Постапките на “јавното право“ чиешто резултати се одлучувачки за приватните права и обврски
- Дисциплински постапки
- Жалби на граѓанските страни во кривичните постапки
- Социјални прашања
- Спорови коишто се однесуваат на јавните службеници
- Уставни спорови
- Други прашања коишто не се стриктно парични (животна средина...)

Видови на постапки

Секундарни:

- Прелиминарни постапки
- Последователни кривични и граѓански постапки
- Извршување на судски одлуки
- Барања за повторно отворање на постапки

Исклучени:

- Даночни постапки
- Имиграциони постапки
- Спорови на државни службеници (остварување на државната власт)
- Политички права

Член 6 став 1 ЕКЧП – кривичен аспект

1. При утврдување на... **Какво било кривично обвинение**, секој има право на **правично и јавно судско рочиште** во **разумен рок** пред **независен и непристрасен со закон воспоставен суд**. Пресудата се **изрекува јавно**, а новинарите и публиката можат да бидат исклучени за време на целата постапка во интерес на моралот, јавниот ред или националната безбедност во едно демократско општество, кога тоа го наложуваат интересите на малолетник или заштитата на приватниот живот на страните во спорот, или кога тоа судот го смета за неопходно кога публицитетот би можел да им нанесе штета на интересите на правдата

Член 6 - Применливост

КРИВИЧНО ОБВИНЕНИЕ

- Автономен концепт

- “официјалното известување коешто му се дава на еден поединец од страна на надлежниот орган за наводите дека сторил кривично дело”

- Проверка дали “ ситуацијата на [осомничениот] е значително засегната”

Член 6 - Применливост

КРИВИЧНО ОБВИНЕНИЕ

○ “Engel “ критериуми:

(1) Класификација во домашното право;

(2) Природа на прекршокот;

(3) Сериозност на казната на којашто засегнатото лице ризикува да подлежи.

Член 6 – Кривично обвинение

(1) Класификација во домашното право

- Ако според домашното право одреден прекршок се класифицира како кривично дело-> одлучувачко за Судот
- Судот ќе погледне зад националната класификација и ќе ја испита материјалната реалност на постапката за којашто станува збор.

Член 6 – Кривично обвинение

(2) Природа на прекршокот – фактор којшто треба да се земе во предвид

- Правно правило за коешто станува збор – насочено исклучиво кон одредена група или со генерално обврзувачки карактер
- Постапки – поведени од страна на јавен орган со законски овластувања за извршување
- Правно правило – казнена или одвратена цел
- Наметнување на каква било казна – во зависност од утврдувањето на вината
- Споредливи постапки – класифицирани во други земји членки на Советот на Европа

Член 6 – Кривично обвинение

(3) Сериозност на казната којашто се наметнува

- Со повикување на максималната можна казна која се предвидува со соодветниот закон

(2) и (3) -> алтернативна, која не е нужно кумулативна

Меѓутоа, кумулативниот пристап може да биде усвоен кога посебната анализа на секој критериум не овозможува да се дојде до јасен заклучок за постоењето на кривично обвинение

Видови на постапки

- Воена дисциплинска постапка
- Прекршоци против затворската дисциплина
- Административни прекршоци:
  - Сообраќајни прекршоци (парични казни/ограничувања во возењето)
  - Мали прекршоци при предизвикување непријатност или нарушување на мирот
  - Прекршоци против легислативата за социјална безбедност (пропуст да се пријави вработување, и покрај скромната природа на изречената глоба)
  - Административен прекршок (промовирање и дистрибуирање на материјали за ширење етничка омраза, казниво со административно предупредување и конфискација)

Видови на постапки

- Постапки за даночни надоместоци
- Политички прашања
- Изборни санкции
- Распаѓање на политички партии
- Парламентарни комисии за истрага
- Постапка за отповикување на претседателот на државата поради тешко прекршување на Уставот
- Постапки за лустрација (ако има аспекти со криминални конотации: природа на прекршокот – неточна изјава за лустрација – како и природата и сериозноста на казната – забрана за вршење на одредени професии за подолг период)

Видови на постапки

- Различни фази на кривичните постапки, помошни постапки и последователни правни лекови
  - Фаза пред судењето
  - Истрага
  - Донесување пресуда
  - Жалби по правни прашања
  - Уставни постапки
  - Надзорни постапки за правна заштита кои резултираат со измена на конечната пресуда

Видови на постапки

Исклучени:

- Професионални дисциплински постапки
- Постапки во врска со затворскиот систем
- Постапки во врска со извршувањето на пресудите (примена на амнестија)
- Постапки за помилување
- Постапки за пренос според Конвенцијата за пренос на осудени лица
- Постапки за егзекватура – извршување на одлуката за конфискација донесена од страна на странски суд

Општи гаранции

А. ПРАВО НА ПРИСТАП ДО СУДОТ

Б. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ БАРАЊА

1. Трибунални
2. Утврдени со закон
3. Независност и непристрасност

В. ПРОЦЕДУРАЛНИ БАРАЊА

1. Правичност
2. Јавни рочишта и јавно изрекување на пресудите
3. Разумно траење на постапката

Општи гаранции

А. ПРАВО НА ПРИСТАП ДО СУДОТ

- Може да биде предмет на ограничувања (без да се наруши суштината)
  - Судски такси
  - Временски ограничувања
  - Процедурални ограничувања
- Правото да се поведе постапка, но, исто така, и правото да се разреши спорот од страна на судот

Општи гаранции

Б. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ БАРАЊА

Трибунални

- Автономен концепт (суштинско значење на терминот)
- Судска функција:
  - Способност за разрешување на прашања во рамките на неговата надлежност врз основа на владеењето на правото и на постапките спроведени на пропишан начин.
  - Моќ да се донесе обврзувачка одлука
- “утврдено со закон” - цел: да се осигури дека организацијата на судскиот систем не зависи од дискрецијата на извршната власт, туку е регулирана со закон што произлегува од Парламентот
- Воведување на гаранции (материјални и процедурални)

Општи гаранции

Б. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ БАРАЊА

Независност и непристрасност

- “Независни”
  - Во однос на другите власти (извршната власт, Парламентот)
  - Во однос на партиите
- Критериуми:
  - Начинот на назначување на членови, времетраењето на нивниот мандат;
  - Постојењето на гаранции против надворешни притисоци;
  - Дали органот претставува појава на независност
- “Непристрасни”: субјективен/објективен тест

Општи гаранции

В. ПРОЦЕДУРАЛНИ БАРАЊА

Правичност

- “Процедурална“ правичност = контрадикторни постапки (сослушувања, страните да бидат подеднакво поставени пред трибуналите)
- Барања за случаи во врска со граѓанските права – помалку сериозни од оние за кривичните обвиненија
- “Ефективно право“ = должност да се спроведе соодветно испитување на поднесоците, аргументите и доказите поднесени од страна на страните

Општи гаранции

В. Процедурални барања

Правичност – Контрадикторни постапки

- Секоја страна – да има разумна можност за презентирање на својот случај под услови коишто не ја ставаат во понеповолна положба едната страна во однос на нејзиниот противник
- Желбата да се заштеди време и да се забрза постапката не го оправдува неприфаќањето на таков основен принцип како што е правото на контрадикторни постапки
- Можност за страните да имаат познавања и да коментираат за сите докази или забелешки коишто се поднесуваат + органите на обвинителството да и ги откријат на одбраната сите материјални докази коишто се во нивна сопственост за или против обвинетиот
- Неговиот опсег не е апсолутен и може да варира во зависност од одредените карактеристики на случајот во прашање

Општи гаранции

В. ПРОЦЕДУРАЛНИ БАРАЊА

Правичност – Еднаквост пред судот

- Еднаквост пред судот = правична рамнотежа помеѓу страните, се однесува подеднакво и на кривичните и на граѓанските случаи
- Неприфатливо е едната страна да доставува поднесоци до судот без другата страна да биде свесна за тоа и на што таа нема можност да коментира
- Доколку поднесените забелешки не се доставени до ниту една од страните – нема повреда на еднаквоста пред судот, туку на пошироката правичност на постапките

Општи гаранции

В. ПРОЦЕДУРАЛНИ БАРАЊА

Правичност – Управување со доказите

- Се врши во однос на презумпцијата за невиност при што товарот на доказ е на обвинителството, коешто мора да прибави докази кои се доволни за да се осуди обвинетиот, секое сомневање е во корист на вториот
- Право на молчење и привилегија против самоинкриминација
- Докази прибавени со прекршување на правата на Конвенцијата
- Ослободување

Општи гаранции

В. ПРОЦЕДУРАЛНИ БАРАЊА

Правичност – Управување со доказите

- Национално право и судови:
  - Прифаќање на доказите и начин на кој тие треба да се оценат
  - Докажаната вредност на доказите и товарот на докажување
  - Релевантноста на приложените докази
- Задача на Судот според Конвенцијата:
  - Да утврди дали постапките, како целина, биле правични, вклучувајќи го и начинот на кој доказите биле прибавени
  - Да утврди дали доказите биле презентирани на начин што гарантира правично судење

Општи гаранции

В. ПРОЦЕДУРАЛНИ БАРАЊА

Правичност

- **Расудување на судските одлуки**

- Обврската на судовите да наведат доволно причини за своите одлуки
- Причините коишто ги даваат мора да бидат такви што ќе им овозможат на страните ефективно да го користат постојното право на жалба
- Не постои обврска за давање детален одговор на секој аргумент

Општи гаранции

В. ПРОЦЕДУРАЛНИ БАРАЊА

Правичност

- **Расудување на судските одлуки**

- Критериуми: природата на одлуката, околностите на случајот, природата на поднесоците на страните, разликите во правните системи на договорните држави, обичајните правила, правните мислења и презентирање и изготвување на пресудите
- Кога поднесокот на една од страните е одлучувачки за исходот на постапката, потребен е конкретен и експресен одговор
- При отфрлање на една жалба, Апелациониот суд може, во принцип, едноставно да ги одобри причините за одлуката на понискиот суд

Општи гаранции

В. ПРОЦЕДУРАЛНИ БАРАЊА

Јавно рочиште

- Ги штити странките од спроведување на правдата во тајност без јавен надзор; одржување на довербата во судовите
- Право на усно рочиште барем пред една инстанца
- Барем постоење на можност за поднесување на барање за јавно рочиште
- Присуство на печатот и јавноста – предмет на исклучоци изрично спомнати во Член 6 став 1
- Откажување – се врши на недвосмислен начин и не смее да биде во спротивност со некој важен јавен интерес
- Кривичен аспект: исклучоци – безбедност или приватност на сведоците, слободна размена на информации и мислења во потрагата по правда, безбедност

Општи гаранции

В. ПРОЦЕДУРАЛНИ БАРАЊА

Јавно изрекување на пресудите

- Различните средства за јавно изрекување на пресуди, покрај читањето во отворен суд, можат, исто така, да бидат компатибилни со Член 6 став 1
- Формата на публицитетот на пресудата според домашното право – оценета врз основа на посебните карактеристики на постапката во прашање и во врска со предметот и целта на Член 6 став 1
- Ако во јавност се прочита само оперативниот дел: мора да се утврди дали јавноста имала пристап до образложената пресуда со примена на други средства; формите на публицитет коишто се користат мора да бидат испитани со цел да се изрече пресудата за јавен надзор
- Не постои оправдување за целосно прикривање на целата судска одлука од јавноста

Општи гаранции

V. ПРОЦЕДУРАЛНИ БАРАЊА

Разумно времетраење на постапките

- Важноста на спроведувањето на правдата без одложувања кои би можеле да ја загрозат нејзината ефикасност и кредибилитет
- Кривичен аспект – цел: да се осигури дека обвинетите лица не мора да бидат под обвинение предолг временски период и дека обвинението е утврдено
- Правичноста на времетраењето на постапките мора да се оцени во однос на:
  - Сложеноста на случајот,
  - Однесувањето на жалителот,
  - Однесувањето на надлежните органи,
  - Предметот на спорот

Посебни гаранции

А. ПРЕЗУМПЦИЈА НА НЕВИНОСТ

- (1) Товар на доказ
- (2) Презумпција на фактите и на правото
- (3) Предвремени изјави

Б. ПРАВА НА ОДБРАНАТА

- А. Информации за обвинението
- Б. Соодветно време и услови
- В. Право да се брани самиот или со помош на бранител
- Г. Право да ги сослуша или да бара сослушување на сведоците
- Д. Право на толкувач

Член 6 став 2-3 ЕКЧП

2. Секој кој е обвинет за кривично дело се смета за невин сè додека неговата вина не се докаже по законски пат.

3. Секој обвинет за кривично дело ги има следните минимални права:

(а) Веднаш да биде известен, на јазикот што го разбира и детално, за природата и причините на обвинението подигнато против него;

(б) Да му се обезбедат време и услови неопходни за подготвување на неговата одбрана;

(в) Да се брани самиот или со помош на бранител по свој избор, а доколку не располага со доволно средства да плати бранител, да добие бесплатен службен адвокат кога тоа го наложуваат интересите на правдата;

(г) Самиот да ги сослуша или да бара сослушување на сведоците на обвинението и да бара повикувањето и сослушувањето на сведоците на одбраната да биде под услови што важат и за сведоците на обвинението;

(д) Да користи бесплатна помош од толкувач доколку не го разбира или не го зборува јазикот на кој се одвива судењето.

Презумпција на невиност

Товар на доказ

- Врз обвинителството – секое сомневање ќе биде во корист на обвинетиот (должност да го извести обвинетиот за случајот којшто ќе се поведе против него за тој да може соодветно да ја подготви и изнесе својата одбрана, како и да прибави доволно докази за негово осудување)

Презумпција на фактите и на правото

- Во принцип не е забрането со Конвенцијата
- Во разумни граници коишто ја земаат во предвид важноста на тоа што е во прашање и ги задржуваат правата на одбраната

Презумпција на невиност

Предвремени изјави

- Изјави коишто се однесуваат на сомневања наспроти признавањето на вината
- Изјави на судиите – предмет на построг надзор од оние коишто ги даваат истражните органи

Права на одбраната

Член 6 став 3 а: веднаш да биде известен, на јазикот што го разбира и детално, за природата и причините на обвинението подигнато против него

- Основен предуслов за осигурување на правичноста на постапката
  - “причина” = делата коишто се наводно извршени и на коишто се заснова обвинението
  - “природа” = правната карактеризација на овие дела
  - Прекласификација на обвинението

Права на одбраната

Член 6 став 3 б: да му се обезбедат време и услови неопходни за подготвување на неговата одбрана

- Обвинетиот мора да има можност да ја организира својата одбрана на соодветен начин и без ограничувања во однос на способноста да ги поднесе сите релевантни аргументи за одбрана пред судот и со тоа да влијае на исходот од постапката.
- “услови” = можноста да се запознае самиот, со цел да ја подготви својата одбрана со помош на резултатите од истрагите спроведени во текот на постапката
- “услови” = консултација со својот адвокат

Права на одбраната

Член 6 став 3 в: Да се брани самиот или со помош на бранител

- Лична одбрана
- Правна помош
- Правна помош- “каде што тоа е во интерес на правдата”

“практична и ефективна”

Права на одбраната

Член 6 став 3 г: самиот да ги сослуша или да бара сослушување на сведоците

- “сведок” – автономно значење (вклучува ко - обвинети, експерти)
- Обвинетиот – адекватна и соодветна можност да го оспори и испраша сведокот против него, или кога тој сведок ќе дава изјава или во некоја подоцнежна фаза на постапката
- Присуство на сведоците – отсуството треба да биде оправдано
- Сведочења коишто не се изведени на суд (смрт, право на молчење итн.)
- Анонимни сведоци
- Сведоци на одбраната – принцип на еднаквост пред судот

Права на одбраната

Член 6 став 3 д: помош од толкувач

- Се однесува исклучиво на ситуации во коишто обвинетиот не може да го разбере или не го зборува јазикот што се користи во судот; тука се вклучени и ситуации во коишто обвинетиот е застапуван од адвокат
- Преведување или толкување на сите документи или изјави во постапката коишто е неопходно обвинетиот да ги разбере или мораат да се преведат на јазикот на судот со цел судењето да биде правично